

UNELE REFLECȚII PE MARGINEA CĂRȚII „TIRANIA VALORILOR“ DE NICOLAE RÂMBU

Dr. Mihai C. Teodorescu

Cartea pe care o voi analiza¹ se numește: *TIRANIA VALORILOR – studii de filosofia culturii și axiologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006, 420 p. Autorul ei, Nicolae Râmbu, este șeful catedrei de Istoria Filosofiei și Hermeneutică la Facultatea de Filosofie a Universității A.I.Cuza din Iași, o personalitate filosofică recunoscută pe plan național și internațional. În această lucrare, autorul dezvoltă unele dintre ideile sale abordate în volumul *Filosofia valorilor* (1997) pentru a pune pe primul plan domeniul filosofiei sociale a valorilor integrate în cultura și civilizația europeană. Cu acest prilej, realizează o încercare temerară de explicație filosofică a interacțiunii dintre dimensiunea socială și dimensiunea irațională, instinctiv-socială a valorilor (pp.146-152 și pp.345-350), trecând pe un plan secundar problemele de epistemologie axiologică despre care se știe că s-au scris numeroase lucrări referitoare la orientarea subiectivistă (relativistă, neopozitivistă) și cea obiectivistă.

În capitolul 1, intitulat *Claca în cultură*, sunt descriși *clăcașii culturii* care sunt mercenarii aplauzelor în sălile de spectacol: „o ceată de netrebnici plătită să aplaude și să strige bravo“ (p.11). Este vorba de o antivaloare în cultură a cărei semnificație semantică și pragmatică o găsim în Antichitate la romani: „însuși împăratul Nero, deghizat în actor, trăgea sforile ca să câștige aplauzele spectatorilor“ (p.10). Din perspectiva autorului, conceptul de clacă în cultură este atribuit nu numai celor care aplaudă la comandă în sălile de teatru, concert, operă, operetă, ci și acelor care, din motive de interes personal, ridică osanale lucrărilor de slabă valoare a unor autori cu poziție înaltă în ierarhia puterii sociale sau profesionale (p.9).

Conceptul de clacă în cultură poate fi înțeles numai prin implementarea teoriei valorii în principiile moderne ale psihosociologiei de grup, care implică ideea influenței unui lider, care

acționează în condițiile distribuției spațiale specifice a membrilor grupului de care depinde interacțiunea lor interpersonală: „Clăcașul însuși face parte din spectacol. Șeful de clacă este plasat, de asemenea, printre spectatori, într-un loc bine luminat ca să poată fi văzut de oamenii lui, infiltrați în publicul de bună credință“ (p.10). Prin aplauzele frenetice ale șefului de clacă - adresate unor pseudovalori artistice - o mulțime de indivizi se supun influenței altora, atrăgând și pe cei care nu fac parte din ceata de clăcași, care se supun influenței interpersonale prin mecanismul unui lanț de interacțiuni și reacții spontane de natură instinctiv-socială. Are loc o difuzare în masa de oameni a unor false valori estetice prin filiera presiunii interpersonale exercitate de opinia publică, care diminuează rezistența elementului intelectual din judecățile de valoare individuală și accentuează conformismul. Se exprimă în această împrejurare o falsă libertate care țâșnește din adâncul inconștientului și se află în realitate în afara triajului rațional-axiologic, exprimând o modalitate tiranică de manifestare a pseudovalorii care constrânge prin intermediul servituților instinctului social al conformismului.

Pe de altă parte, persoanele angajate în mod deliberat în funcția de *clăcaș cultural* - prin plată sau trafic de influență - aveau conștiința unei substituții axiologice neîngăduite, a cuprinderii inadecvate a valorii respective, deoarece, pentru un avantaj personal (economic sau de altă natură), sacrificau o valoare superioară de natură estetică ce reprezintă în fond un bun public. Iată cum redă Nicolae Râmbu starea psihologică a clăcașilor culturali descrisă de francezul Jacques Normand în „Les claqueurs“: „Dubattoir se plânge de faptul că trebuie să aplaude la comandă, chiar și atunci când piesa este de cea mai slabă calitate“ (p.10). După ce este pus să aplaude o stupiditate exclamă: „Ah, cum aș fluiera, dacă n-aș fi clăcaș!“ (p.10).

1 Analiza depășește o simplă recenzie prin dezvoltarea unor puncte de vedere ale autorului acestui articol. Pasajele de referință ale discuțiilor sunt citate în cuprinsul textului articolului, cu indicarea în paranteză a paginii din lucrarea *Tirania valorilor*, iar prezentarea comentariilor are o bibliografie aparte care este notată în subsolul paginii.

Claca în cultură este o expresie metaforică în care constrângerea economică a iobagului exercitată prin renta feudală este asimilată în mod tacit constrângerii social-economice a *clăcașului cultural* pentru a face o inversiune axiologică ce se opune naturii umane sau a determina pe spectatorul bine intenționat să accepte o falsă valoare estetică datorită presiunii sociale făcute de mercenarii admirației prin intermediul mecanismului servituților dictate de abisul inconștientului, care dirijează spontan influența interpersonală.

Pe lângă forma estetică a *clăcii în cultură*, este cunoscută și forma sa politică. Cu prilejul Congresului al XII-lea al P.C.R. din 1979, Constantin Pârvulescu s-a înscris la cuvânt pentru a critica cultul personalității lui Ceaușescu, dar a fost întrerupt de o persoană din mijlocul sălii care a strigat: „Incorect!“ și imediat ceata celorlalți clăcași ai culturii politice a scandat în mod repetat următoarea formulă pregătită dinainte: „Ceaușescu reales la al XII-lea Congres!“², după care aplauzele *clăcașilor* s-au generalizat în toată sala. Nimeni nu l-a sprijinit pe Constantin Pârvulescu, însă după Revoluția din decembrie 1989 o serie de participanți la Congresul al XII-lea au ajuns în elita politică a fostului F.S.N., ca și în partidele de opoziție ale acestuia. Constantin Pârvulescu a murit la câțiva ani de la Revoluție fără să mai participe la o activitate socială cu caracter public. Unul dintre colegii săi din fosta conducere a P.C.R. a fost intervievat de mass-media în legătură cu discursul său anticeaușist de la Congresul al XII-lea și a răspuns reporterului: „A vorbit în calitate de agent al puterii sovietice“. Este puțin probabil ca în 1979, când Gorbaciov nu venise încă la putere, conducerea totalitaristă a URSS să fi vrut să-l schimbe pe un ortodox al dictaturii cum era Ceaușescu (dacă nu a făcut-o în 1968 cu prilejul conflictului din Cehoslovacia). Pe de altă parte, serviciile secrete ale securității bolșevice au avut totdeauna o deosebită și abilă experiență în a instala guverne marionetă.³ În realitate, *clăcașii culturii politice* și-au continuat activitatea după Revoluția din 1989, înlăturând oameni cu bun simț moral și social. Probabil că actuala stare de lucruri se va îmbunătăți în țara noastră pe măsură ce noua generație de intelectuali – neatinsă de morbul

proletcultismului început în 1971 și al clăcii în cultură – va ajunge în elita puterii politice. În orice caz, *clăcașii culturii* au sprijinit o valoare politică negativă la Congresul XII al P.C.R. din 1969 prin opoziția față de Constantin Pârvulescu. Dacă nu ar fi fost ei, exista posibilitatea schimbării lui Ceaușescu la al XII-lea Congres; poate ar fi avut loc și la noi un analog al Revoluției de catifea din Cehoslovacia; nu ar fi murit inutil peste 1000 de tineri în decembrie 1989.⁴

Există totuși o deosebire de principiu între claca culturii estetice și claca culturii politice. Prima dintre ele este supusă unei contradicții spontane, declanșate de inversiunea axiologică a clăcii în interiorul sufletului, pe când cea de-a doua pleacă de la o presiune socială exterioară care pune în pericol instinctul de conservare și generează frică. Se evidențiază o serie de similitudini între contradicția socială, implicată în conformismul care asigură lanțul de reacții interpersonale al difuzării antivalorilor în cazul clăcii în cultură, și contradicțiile implicate în conformismul proceselor axiologice din orice tip de structură totalitară. În acest sens, Nicolae Râmbu arată că totalitarismul creștin al Evului Mediu: „a fost măcinat de contradicția dintre formă și conținut. Creștinismul începuse ca o *împărăție a spiritului*, în opoziție cu *împărăția cezarului*, dar evoluează treptat spre un formalism care ucide orice viață spirituală autentică. Statele medievale creștine devin și ele simple mecanisme, în care oamenii acționează în virtutea inerției istorice a tradiției sau din teamă, nu dintr-o adâncă nevoie interioară.“ (p.21)

În istoria culturii și civilizației, conținutul spiritual elevat al diferitelor forme ale valorilor spirituale a intrat în contradicție cu barbaria conținută în forma socială a unor tradiții care s-au transmis prin inconștientul colectiv al filierelor presiunii interpersonale de natură axiologică. Nicolae Râmbu arată că civilizația romană, cu toată măreția ei spirituală în ce privește valorile intelectuale, filosofice și artistice: „era profund marcată de barbarie. Cel mai civilizată popor al lumii jertfea mii de gladiatori pentru plăcerea pe care o dă spectacolul luptelor“ (p.64). De asemenea, în Evul Mediu, barbariile comise de Inchiziție sau prezente în manifestările obișnuite ale oamenilor

² Informație preluată de pe Internet – site-ul: www.youtube.com: se scrie în căsuța de căutare a acestui site cuvântul: *pârvulescu*.

³ Discreditarea lui Mircea Drug în Republica Moldova în primii ani după Revoluția română din 1989, deoarece a condus un partid care milita pentru unirea cu România; înlăturarea treptată a adeptilor lui Dubcek din guvernul condus de el la intrarea trupelor sovietice în 1968; instalarea guvernelor prosovietice în țările Europei de Est în perioada 1944-1947 etc.

⁴ *Clăcașii culturii politice* de la al XII-lea Congres P.C.R. au sacrificat valoarea Adevărului și a Binelui în favoarea nonvalorii inculturii și imposturii paranoice a lui Ceaușescu, ceea ce a provocat, în cele din urmă, autodistrugerea întregului partid comunist. Toate celelalte partide comuniste din Europa, cu excepția celui din Turcia, și-au păstrat participarea activă la viața politică (parlamentară, juridică etc.). Sociologii admit că orice grup social, inclusiv cel mafiot, are însușirea spontană a autoorganizării sale. Clăcașii culturii politice ceaușiste au reușit să autodistrugă propriile lor microgrupuri și, implicit, întregul macrogrup politic comunist.

de rând se aflau într-o flagrantă opoziție cu: „morala, care prin intermediul Evangheliei atinsese suprema perfecțiune“ (p.64). Cu toate că în secolul 20 asistăm la o diversificare și complexificare a valorilor spirituale (științifice, estetice, morale și religioase), totuși barbarologia devine mult mai complicată decât formele ei anterioare (prezente la vizigoți, romani și la Inchiziție). Nicolae Râmbu încadrează aici pe: „comunismul de tip stalinist alături de barbarul nazist în cămașă neagră“ (p.66).

Barbaria este o expresie a tiraniei valorilor exprimată prin comportamentul inuman caracteristic societăților totalitariste. Oricare formă socială a dictaturii acordă un caracter rigid și absolut propriei orientări ideologice a împărțirii valorilor specifice ei în superioare și inferioare. În colectivismul de tip extremist se creează o mistică a puterii sociale în care este sacrificată o minoritate umană în numele unei pretinse superiorități absolute a valorii morale care afirmă binele majorității. Nicolae Râmbu este de acord cu faptul că există o ierarhie instinctiv-socială a valorilor care așază în frunte valorile spirituale (morale, religioase, științifice și estetice), iar această orientare de la superior la inferior este irațională, genetică și ireductibilă (p.344), însă: „disputele se ivesc atunci când o anumită ierarhie de valori este prezentată ca absolută“ (p.345). El arată că, din punctul de vedere al filosofiei sociale, alegerea unei valori este o acțiune spontană a conștiinței, care variază în funcție de contextul social-acțional: „În sfera eticului, nu numai valorile se opun nonvalorilor, ci valorile pozitive se opun altor valori pozitive, iar nonvalorile se opun altor nonvalori. În numele libertății, omul poate sacrifica dragostea; în numele justiției sociale, el își poate sacrifica libertatea; în numele milei, își poate sacrifica vocația științifică“ (p.349). Faptul că totalitarismul tuturor perioadelor istorice comite acte barbare, inumane, are două explicații majore:

1. Teama instinctivă a omului de a nu-și periclita valorile individuale, instinctiv inferioare în scara ierarhică: valoarea vitală și valoarea securității personale, deoarece: „realizarea valorilor superioare, cum sunt cele morale și alte valori spirituale, presupune un minim de realizare a valorilor inferioare“ (p.349) sau, parafrazându-l pe Diderot: vocea conștiinței și a onoarei nu se prea aude când îți chiorăie mațele. Cu alte cuvinte, valoarea vitală are importanță fiindcă viața însăși este condiția fundamentală a tuturor valorilor.
2. Totuși, în orice tip istoric de societate, valorile vitale și economice sunt conștientizate ca

mijloace pentru obținerea valorilor spirituale (mai ales cele morale), iar atunci: „când sunt urmărite pentru ele însele, când sunt luate drept scopuri absolute, are loc procesul de înstrăinare“ (p.356). Tirania instinctivă a ierarhiei valorilor în orice ideologie totalitaristă creează un *delir axiologic*, asociat involuntar cu festivism, atunci când se exprimă argumentul moral al binelui public pentru a efectua acte inumane ale sacrificării unei minorități care se opune ideologiei dominante. Apare o exacerbare a proceselor axiologice colective declanșate instinctiv social prin influența unor lideri de opinie publică asociată cu interacțiuni interpersonale caracteristice consensului și conformității pentru a se ajunge astfel la situația în care oameni inocenți să fie considerați dușmani sau *hoși de idealuri* (p.351).

Toate împrejurările sus-menționate sunt etichetate de Nicolae Râmbu ca fiind maladii sociale axiologice, care se manifestă nu numai în societățile totalitariste, ci și în multe domenii ale democrației Occidentului pentru a pune în evidență: „unele aspecte tragice ale culturii ca realizare de valori“ (p.363), care conduc frecvent la orbirea axiologică și tirania valorilor.

Nicolae Râmbu cercetează filosofic o problemă axiologică de o deosebită actualitate: relația dintre joc și valoarea estetică. El arată că Immanuel Kant în *Critica facultății de judecare* și Frederich Schiller în *Scrisorile privind educația estetică* descriu trăsăturile comune ale jocului și activității estetice. Arta și jocul au în comun expresia *libertății*, pe când: „orice activitate care se bazează pe constrângere ține de muncă; *necesitatea* este cea care te determină să muncești“ (p.183). În schimb arta, ca și jocul, sunt îndeletniciri *plăcute* prin ele însele, care incită forța creatoare a *imaginației*. Diferitele forme și tipuri de joc corespund diferitelor forme și tipuri ale esteticului (p.189). Pe de altă parte, atât jocul, cât și esteticul ajută la afirmarea valorii vitale a individului. De pildă, muzica – spune Immanuel Kant: „ca orice joc liber, induce sentimentul de sănătate, stimulat într-o mișcare viscerală corespunzătoare respectivului joc. Jocul spiritului cu ideile estetice nu te învață nimic, ci doar, am spune în termenii sportivi de astăzi, te menține în formă. Spiritul ludic devine astfel un medic al trupului“ (p.189).

În prezent, jocurile sportive au devenit o valoare cu o dimensiune socială mult mai importantă decât în perioada în care au trăit I. Kant și Fr. Schiller. Atât valorile estetice, cât și valorile sportive, s-au diversificat, și-au mărit popularitatea și influența, au

apărut creații artistice sau sportive cu caracter colectiv. Cinematograful, spectacolul de televiziune, opera, opereta sau baletul nu mai pot fi legate de creația unei singure persoane, cum e cazul în literatura beletristică, artă plastică și pictură. Pe de altă parte, jocurile sportive colective (fotbal, hochei, baschet etc.) tind să devină prioritare față de jocurile individuale (halteră, gimnastică, aruncarea greutății etc.).

Caracterul colectiv al unor forme ale valorilor sportive și artistice face ca indivizii umani care participă la realizarea lor să formeze o unitate socială a relațiilor interpersonale, dirijată de anumite norme încadrate într-o rețea de statute-roluri, în care se definesc valorile interpersonale ale unor grupuri mici. Valoarea spirituală estetică ce întemeiază respectivul joc sportiv tinde să-și subordoneze în mod instinctiv social valorile grupului mic. Însă deseori consensul și conformitatea grupului sportiv, influența egoistă a opiniei liderului socio-afectiv al microgrupului, face ca dorința de afirmare să fie principalul motiv al voinței individuale, ceea ce face să pună în umbră superioritatea spirituală a esteticului sportiv. Această inversiune axiologică se transmite și galeriilor celor două echipe aflate în competiție. Fiecare galerie se organizează spontan, prin intervenția inconștientului colectiv, în microgrupuri de susținători unite într-un macrogrup condus de un lider. Impulsul instinctiv al competiției de grup sportiv al celor două echipe se transmite în tribune, prin mecanism psihosocial, manifestat ca o competiție a celor două grupuri de susținători. Aceste grupuri de susținători, fani (galerii) devin comunități umane de gândire emoțională generatoare de unitate și forță combativă – deoarece simt nevoia inconștientă, irațională de a se pune în slujba esteticului sportiv. Deoarece nu au posibilitatea practică să se lupte prin același tip de joc, ei aleg calea unor lupte libere, în care elementul afectiv-sensibil al instinctului estetic se îmbină cu cel instinctiv-colectivist (moral): un fel de fair-play. De pildă, prin telefoane mobile se evită intervenția poliției pentru ca înfruntarea să se desfășoare între două galerii egale numeric. Așadar, forme ale valorii morale cum ar fi curajul, bărbăția și vitejia vârstei tinere se conectează și adaptează la valoarea esteticului sportiv, explicând aspectele tiranice ale agresivității valorilor sportive din perioada actuală – agresivitate

care are unele însușiri comune cu manifestările valorilor extremismului politic totalitarist (de dreapta sau de stânga).

În acest moment intervine funcția pragmatică a filosofiei valorilor. Un autentic filosof nu cercetează ierarhia valorilor ca un dat absolut – așa cum se petrece într-o ideologie totalitaristă (p.348), deoarece orice problemă axiologică are un specific ireductibil în funcție de contextul practic-social. Filosoful trebuie să găsească o soluție benefică pentru viața socială, indiferent de domeniul abordat. De pildă, la noi în țară, să propună ca Ministerul de Interne să colaboreze cu Agenția Națională pentru Sport pentru ca microgrupurile galeriilor, împreună cu liderii lor (depistați de poliție prin informatori) să fie cooptate la nivelul Federațiilor Sportive de Lupte (atletică grea: box, lupte libere, lupte clasice, judo) și a Federațiilor de Arte Marțiale (karate tradițional, kick-boxing, jiu-jitsu, tae-kwondo etc.), astfel încât înfruntarea galeriilor să fie temperată și controlată social. Se știe că grupurile sportive de performanță au o aversiune nativă față de alcool și stupefiante. S-ar evita astfel aspecte huliganice care produc frustrări inutile populației și astfel tendințele de agresivitate inerente vârstei tinere s-ar canaliza într-o direcție a fiziologiei sociale, care să reprezinte o teodicee a vitalității umane.

Fără îndoială că esteticul sportiv nu necesită o minimă educație pentru a fi receptat ca valoare – așa cum se întâmplă, de pildă, în cazul valorilor estetice reprezentate de muzica simfonică sau literatura beletristică, dar, așa cum spunea I. Kant, condiția fundamentală a esteticului este aceea de a stimula armonios simțul frumosului, fără nici o asociere logică a conceptelor, ci doar prin faptul că se adresează sensibilității și sentimentelor. Aceasta transformă esteticul sportiv într-un bun spiritual comun care plutește deasupra tuturor, asemănător valorilor spirituale ale adevărului, binelui și sacralului.⁵ Datorită caracterului său colectiv, valoarea esteticului sportiv dobândește o putere magică, astfel încât inconștientul devine mai puternic decât conștiința asociată inteligenței cognitive,⁶ ceea ce declanșează o credință irațională a galeriei care produce o comunitate de gândire emoțională generatoare de unitate și forță socială.

⁵ Asemănarea esteticului sportiv cu celelalte valori spirituale are un caracter irațional și ireductibil, deoarece ține de matricea lor biologic-neuronală: activitatea informațională a scoarței cerebrale care atinge maximum dezvoltării la specia umană. Pe de altă parte, majoritatea axiologilor secolului 20 plasează valoarea estetică în rândul valorilor spirituale superioare, alături de adevăr, bine și sacru, considerându-se că această ordine ierarhică aparține de însăși esența instinctivă a valorilor.

⁶ Neuroștiințele cognitive actuale arată că valoarea estetică a grupului uman se bazează pe integrarea informațională superioară a inteligenței emoționale (cu sediul în arhicortex) la nivelul emisferei cerebrale nondominante, pe când valorizarea adevărului se fundamentează pe inteligența cognitivă și se integrează superior în emisfera cerebrală dominantă. Competitivitatea neuronală dintre populațiile celulare ale celor două emisfere cerebrale explică natura infrastructurii informației biologice care declanșează comportamentul galeriilor de a pune în opoziție logica rațională (I.Q.) cu logica sentimentelor (E.Q.) pentru a da câștig de cauză inteligenței emoționale și agresivității grupului uman.

Tirania valorii esteticului sportiv este declanșată de relația sa instinctivă cu valorile subordonate lui în contextul psihosocial al grupurilor umane. Dacă valoarea esteticului sportiv este înlocuită cu altă valoare a spiritului, reprezentată de valoarea morală sau valoarea sacrului, putem asista la o altă variantă a tiraniei valorilor caracteristică totalitarismelor, în care valoarea morală își subordonează, prin mecanisme instinctive, iraționale, valoarea politică: guvernările de extremă dreapta (fasciste), stângă (comuniste) sau teocratice.

Valoarea morală, plasată în fruntea etalonului axiologic al oricărui sistem totalitar, se bazează, în mod inconștient, pe principiul eugenic caracteristic universului biologic, animal, al realizării interesului majorității populației pe sacrificarea unei minorități – principiu întemeiat, în cazul societăților umane, pe o metafizică eronată: a valorii economice în totalitarismul comunist (eliminarea prin luptă socială a profitului obținut prin așa-zisa exploatare), a valorii vitale în totalitarismul fascist (înlăturarea biologică a unor indivizi umani sau comunități etnice considerate genetic inferioare) sau sacrificarea unor grupuri umane considerate malefice în totalitarismul teocratic.

Ca și în cazul conflictelor galeriilor de pe stadionul de fotbal, în orice sistem totalitar se conștientizează spontan ierarhia animalică a instinctelor sociale care stă la baza valorilor. Pe de altă parte, asistăm la o simplificare a complexității reale a valorilor sociale, deoarece limbajul uman al instinctului social este redus la combinația câtorva fenomene primare evidente și ușor de a fi descrise. În mentalitatea totalitaristă, orice eveniment social trebuie să fie obiectul unor adevăruri depline sau al unei împotriviri categorice, care exclude orice compromis sau raționament bazat pe logică. Festivismul, lozincile, afirmațiile repetate, care sunt scurte, energice și impresionante impun opiniile și credințele atât în manifestarea galeriilor pe terenul de sport, cât și în contagiunea mentală exercitată de manifestațiile partidelor politice de orientare totalitaristă. De pildă, pe vremea dictaturii comuniste, s-a constituit spontan în Craiova galeria echipei de fotbal știința (Universitatea) care striga lozinci, purta drapele, stindarde și călca în picioare spațiile verzi amenajate pe stradă în timpul manifestațiilor sportive. Atunci când galeria craioveană a fost înconjurată de forțele asociate ale miliției și securității comuniste, liderii suporterilor au modificat lozinca: „Oblemenco și cu golul, Ceaușescu și poporul!”. Așadar, tirania valorilor posedă modalități comune de realizare în orice domeniu al vieții sociale în care sentimentele de grup statornice și

obsedante, asociate unei ierarhii instinctive a valorilor, devin factori catalizatori ai opiniilor, credințelor și comportamentelor colective și individuale.

După căderea totalitarismului fascist, cu prilejul celui de-al Doilea Război Mondial, și apoi a totalitarismului comunist în perioada anilor 1989-1990, manifestațiile de extremă dreapta sau stângă au continuat chiar și în țările Uniunii Europene – care au fost cel mai afectate de atrocitățile criminale ale celor două extreme politice. Explicația o găsim în subtilitățile dimensiunii instinctiv-biologice a valorilor care își pune amprenta asupra dimensiunii sociale și a celei obiectiv-raționale. Prejudecățile naționaliste se elaborează în contextul sărăcirii imaginii complexe și pluridimensionale a identității specifice de natură etnică, astfel încât relația dintre cele două etnii ale unei comunități naționale statale, cea majoritară și cea minoritară, se fundamentează pe anumite scheme stereotipe, bazate pe judecăți de valoare eronate, deoarece se extrapolează la nivelul întregii comunități etnice unele defecte care aparțin unor indivizi izolați. Contagiunea mentală în cele două comunități etnice sau naționale a unor interpretări greșite de sens opus se poate face în ambele macrogrupuri prin relațiile interpersonale de microgrup sau cu prilejul manifestațiilor de stradă și a instituțiilor mass-media. Conflictul social poate îmbrăca un aspect minor, cum ar fi cel al rromilor din Italia – declanșat de cazul Mailat în luna noiembrie 2007 – sau poate lua forme mai grave ale terorismului naționalist: basc în Spania, corsican în Franța, cecen în Rusia, kurd în Turcia, portorică în SUA ș.a.m.d.

Scânteile care produc repulsiile sunt aprinse de judecățile de valoare îndreptate asupra unor indivizi izolați care au greșit, însă care sunt extrapolate ilicit la scara axiologică a unei întregi etnii sau națiuni. Dacă informația este făcută și repetată de un lider de opinie al comunității respective și este preluată de alte personalități cu putere de influență, atunci ea este însușită de populație prin modalitățile de influență interpersonală caracteristice inconștientului colectiv. Se formează mai întâi o opinie care devine ulterior certitudine și credință fermă în nonvalorizarea unui macrogrup etnic, național sau macrogrup politic pe baza unui raționament axiologic simplificat și greșit. Explicația erorii o găsim în faptul că raționamentul a fost scos din contextul cognitiv real al valorii sociale, care este deosebit de complex și multifactorial, adică s-a înlăturat tendința intelectualistă de a demonstra și proba, astfel încât logica afectivă (E.Q.), care a înlocuit logica rațională (I.Q.) a dus la concluzii

tranzante transformate în dogme imperioase și decisive. Succesul oratorilor oricărei forme a totalitarismului (de dreapta, stânga sau religios) se bazează pe faptul că discursul este expresia spontană a instinctului social care oferă superioritatea absolută a colectivismului: este denunțată inechitatea, mizeria nemeritată, periclitarea binelui public de unele minorități prin tarele organice, psihice sau exploatarea omului de către om și se invocă un vis paradiziac realizat prin eliminarea respectivei minorități.

Faptul că abolirea celor două totalitarisme – fascist și comunist – în Europa actuală nu a dus și la abolirea tiraniei valorilor l-a determinat pe Nicolae Râmbu să treacă la interpretarea teodiceică a culturii (capitolul 4). În sensul său cel mai larg: „conceptul de teodicee desemnează orice doctrină filosofică și teologică ce are ca obiect apărarea onoarei divinității în condițiile existenței răului în lume“ (p.107). În continuare, autorul notează: „Pentru Plotin, răul este o parte din armonia cosmică și, astfel, parte din justiția providențială“ (p.107). De asemenea, Leibniz susține rațional credința în teodiceea sa: „Teoria armoniei prestabilite reprezintă coloana de suport a teodiceei lui Leibniz“ (p.110).

Tirania valorilor existentă în orice tip de societate umană își găsește o explicație în filosofia culturii. Există valori deoarece ele sunt un obiect al dorințelor, care corespund unor impulsuri neuronale direcționate de trebuințe materiale sau psihosociale, care, la rândul lor, au corespondențe neuronale și biomoleculare bine delimitate de neuroștiințele cognitive în structurile nervoase numite *sistemul limbic*. Pe de altă parte, valorilor li se opun non-valori, care sunt obiect al repulsiei în viața socială, căreia de asemenea îi corespund structuri neuronale și biomoleculare aflate în competiție cu structurile neuronale și biomoleculare ale valorilor. De pildă, inconștientul egoist și hedonic al trebuințelor și dorințelor psihosociale (afirmarea eului, recunoașterea meritelor de către microgrup etc.), aflat în arhicortex, poate să fie înfrânat de eul conștient-rațional care e reprezentat de neuronii neocortexului cerebral, însă această înfrânare se face numai în funcție de cenzura morală impusă de informațiile primite din contextul social-acțional. Între valoare și nonvaloare există o afinitate adâncă ce le întărește legătura și condiționarea reciprocă, iar această afinitate și legătură se află în concordanță structurală cu relația reciprocă dintre grupuri neuronale și biomoleculare aflate în opoziție. Din

punct de vedere strict social, Tudor Vianu susține că există eroarea, răul și urâtul numai pentru că există un adevăr, un bine și un frumos. Dorința și repulsia se implică una în cealaltă. Desăvârșirea internă prin virtute este o luptă câștigată împotriva păcatului. În Scriptura creștină este scris că toți oamenii, fără excepție, sunt păcătoși și numai Dumnezeu este lipsit de păcate. Ideea fundamentală a teodiceei este că păcatul, răul, produce suferință și boală, care reprezintă, în cele din urmă, o experiență care ne ajută să ne perfecționăm din propriile greșeli și să ajungem astfel la virtute, care este un bine moral.

Se știe că există orientări în teologia naturală actuală care pun în relație concepția teologului ortodox Grigore Palama cu filosofia cognitivă a informației. În acest sens, energia informațională ar avea un caracter divin și necreat. Ei i se opune, printr-un proces de feed-back negativ, energia entropică, creată de Dumnezeu. Pe de altă parte, în accepția unor orientări din epistemologia axiologică americană din a doua jumătate a secolului 20, cum ar fi cea a sociologului Talcott Parsons, valorile sunt entități obiectiv-structurale ale sistemului social uman care se impun a fi cercetate: „în sensul strict weberian al unei *neutralități axiologice*, care vizează datoria cercetătorului din științele socio-umane de a lămuri faptele și de a formula legi obiective, fără a face apel la judecăți de valoare”.⁷ Valoarea ar avea un statut ontologic-informațional rezultat din interacțiunea celor trei dimensiuni ale ei: subiectiv-biologică (afectiv-instinctivă), socială și obiectivă (comportament, obiect estetic, vital etc.). Ea aparține sistemului social, ca realitate obiectivă supraindividuală. Indivizii umani – în calitate de suport material energetic al valorilor – sunt supuși degradării din cauza vârstei și morții prin mecanism entropic – rămâne însă valoarea care semnifică o informație socială instituită între oameni. Valoarea nu are o realitate de sine stătătoare, ci există în altul și prin altul, există prin bunăvoința a altceva, nu are o structură spațio-temporală proprie. Valoarea există în spațiul și timpul sistemelor materiale cu existență nemijlocită, adică a sistemului uman subiect, a sistemului obiect și a sistemului format de grupul uman între care se instituie în mod spontan o legătură informațională.

Din interpretarea teodiceică a culturii în contextul teologiei naturale reiese că energiei informațional-divine a valorilor, care are un efect structurant și sistematizant, i se opune energia entropică, care

⁷ Victor Popescu, *Epistemologia axiologică în filosofia americană a științelor sociale*, p.658-659, capitol din lucrarea *Construcție și deconstrucție în filosofia americană contemporană*, Ed.Academiei Române, București, 2006, coordonator: Angela Botez, Anișoara Șerban, Marius Drăghici.

are o tendință dezorganizantă. De pildă, virtutea ca valoare are efect structurant psiho-somatic asupra organismului uman, pe când păcatul, mai ales când este repetat și devine patimă, dă naștere unei patologii organice și sociale: patima alcoolismului, sedentarismului, supraalimentației, drogurilor,... cu bolile cronice care le însoțesc și care semnifică, fiecare în parte, dezorganizări biologice, psihice și sociale. Dar cei doi opuși axiologici – virtutea și păcatul – nu se anihilează reciproc, cum se întâmplă cu opușii din lumea organică (electricitate, căldură, ultrasunete etc.), ci se condiționează unul pe altul în împrejurările unei dependențe în care unul nu poate ființa fără opoziția celuilalt, care devine elementul și criteriul propriei sale existențe. Prin această luptă a valorilor cu nonvalorile, a nonvalorilor între ele și a valorilor de diferite tipuri se realizează adaptarea la mediu a indivizilor umani și a sistemelor sociale prin procese informațional-sociale de control, reglare și autoreglare.

Să ilustrăm ideea de mai sus prin lupta a două valori politice opuse: *democrația Occidentului* și *totalitarismul*. Dacă le cercetăm din perspectiva *neutralității* axiologice, vom constata că ele au alternat în toate tipurile de civilizație și cultură din Antichitate și până în prezent. Prin urmare, ele rămân din punct de vedere al filosofului neutru, două tipuri de valori opuse. Dar atunci când încercăm să depistăm judecăți de valoare unor subiecți, pe un chestionar sociologic sau prin metoda interviului sociometric⁸, vom vedea că fiecare pol axiologic îl consideră pe cel advers ca fiind o non-valoare.

Valoarea politică a *democrației Occidentului* se caracterizează prin abordarea empiric-rațională în condițiile complexității cognitive a omului modern și a libertății lui de gândire și acțiune, pe când valoarea politică a oricărei forme a *totalitarismului* se definește prin simplitate stereotipă a gândirii și îngrădirea libertății de acțiune din cauza unor constrângeri juridice și instinctiv morale (colectiviste) bazate pe credințe iraționale și sentimente colective. De pildă, valoarea *democrației Occidentului* dobândită cu prilejul Revoluției franceze din 1879 a însemnat triumful inteligenței, al umanismului individual și al credinței bazate pe rațiune (teologia naturală) împotriva valorii *totalitarismului* creștin medieval, fundamentat pe Mister, colectivism dezumanizant și credință irațională (teologie revelată).

Valoarea *democrației Occidentului* semnifică un maxim al complexității cognitive care să înfrâneze

sentimentele, emoțiile și judecățile de valoare ale grupului social. Dimensiunea instinctiv biologică a ei o reprezintă în mod exclusiv neuronii neocortexului de asociație ai emisferei cerebrale dominante, iar din punct de vedere psiho-individual, ea este reprezentată în întregime de inteligența cognitivă (I.Q.). Dimpotrivă, cele trei tipuri de valori politice ale totalitarismului (religios, fascist și comunist) se definesc printr-o sărăcie stereotipică a cogniției asociată cu o emulație festivă a stărilor afective, care, din punct de vedere neuroștiințific corespunde activității arhicortexului cerebral (controlat de neocortexul emisferei nondominante) și, din punct de vedere psiho-individual, cu o exacerbare a inteligenței emoționale (E.Q.) în dauna inteligenței cognitive (I.Q.)

Valoarea *totalitarismului* este configurată de principiul: „Partea există în vederea întregului și nu întregul în vederea părții. Tu însuși ești creat pentru întreg, iar nu întregul pentru tine.”⁹ Din acest principiu rezultă sacrificiul indivizilor sau al unor grupuri umane în numele interesului majorității și legiferarea pedepsei cu moartea în sistemele politice de tip totalitar: fascist, comunist și teocratic. Dimpotrivă, majoritatea țărilor care aparțin în prezent *democrației occidentale* au exclus pedeapsa cu moartea din codul lor penal. Principiul individualist al valorii politice a democrației se opune celui totalitarist, deoarece pleacă de la ideea că toți indivizii umani care edifică o structură socială sunt la fel de importanți pentru existența întregului, indiferent de statutul lor biologic, etnic, religios, politic, economic, estetic sau profesional.

Dar opoziția dintre valoarea *democrației Occidentului* și valoarea *totalitarismului* nu este totală. Ele reprezintă o pereche de termeni corelativi care asigură vivacitatea sistemului social. Individualismul valorii democrației occidentale nu poate fi absolut, deoarece ar conduce la anarhie, astfel încât fiecare individ trebuie să se implice și în nevoile celorlalți, afirmând un minim al colectivismului ca bază a moralității, tot așa cum și colectivismul valorii totalitarismului nu conduce la alienarea absolută a tuturor indivizilor, ci afirmă și el, în anumite limite și împrejurări, o formă a individualismului umanist. Complexificarea informației cognitive, în cazul valorii democrației Occidentului, este un criteriu sau o condiție a *libertății* individului, pe când stereotipia simplă a datelor cognitive, în cazul valorii totalitarismului, este un criteriu sau condiție a *necesității* impuse de respectarea structurii și legilor sociale.

⁸ Interviul sociometric urmărește în acest caz exprimarea preferinței subiectului cercetat pentru un obiect precis delimitat într-un anumit context social.

⁹ Plotin, *Legile*, citat de: Karl L. Popper, *Filosofia socială și filosofia științei*, Ed. Trei, București, 2000, p.362.

Dar adaptarea optimă la mediul social impune ca libertatea de opțiune a individului, în condițiile unor informații cognitiv sociale deosebit de complexe, să se facă printr-o cenzură rațională și morală care să ia în considerare exigențele legilor structurale ale vieții sociale. Cu alte cuvinte, individualismul și colectivismul se condiționează și se implică reciproc, astfel încât raționalitatea dictată de I.Q. a emisferei dominante se realizează în și prin sentimentele de durată ale E.Q. care are ca suport emisfera non-dominantă, reglatoare a sistemului limbic din inconștient. O ilustrare a celor afirmate mai sus este dată de faptul că inconștientul instinctului social al influenței liderilor de opinie și a instinctului social al consensului-conformității reprezintă mecanismul principal al propagării valorilor culturii nu numai în sistemele sociale totalitare, dar și în sistemele sociale ale democrației Occidentului. Complexitatea cognitivă, caracteristică valorilor Occidentului, o găsim la o minoritate infimă de creatori ai valorii, iar pentru restul populației împărțită în: masa mare a practicienilor valorii și liderii punerii ei în practica socială, acționează cu prioritate doar memoria și nu creativitatea și inventivitatea – memorie care e asociată cu principiile tiranice ale dominației sociale a valorilor pe care o găsim, în egală măsură, și în sistemele sociale totalitare. În acest sens, Nicolae Râmbu arată că personalitățile creatoare de valori sunt rare și reprezintă o excepție (p.146-147), apoi, citându-l pe Pascal, adaugă: „Este foarte rău când urmezi excepția în locul regulii. Trebuie să fii sever și să te opui excepției. Totuși, cum este sigur că există excepții de la regulă, trebuie să judecăm lucrurile cu severitate, dar drept“ (p.147).

Interacțiunea și implicarea reciprocă a valorilor opuse a *democrației Occidentului* și a *totalitarismului* este susținută de diferiți autori. S-a afirmat că *totalitarismul* se caracterizează prin triumful și exprimarea forței în relațiile interumane, ceea ce duce la o sărăcie a imaginii cognitive complexe a valorii politice. Academicianul Mihail Ralea a arătat că acest fapt conduce la o dezvoltare compensatorie a valorii estetice în orice tip de dictatură. De pildă, în domeniul beletristic se dezvoltă fenomenul lingvistic care permite valorii politice a democrației Occidentului să intre în societatea totalitară într-o formă mascată datorită modalităților de exprimare metaforico-alegorice, asociată cu aluzii, expresii indirecte și rafinate. Autorul susține că individualismul *democrațiilor Occidentului* ar trivializa limbajul prin predominanța expresiilor artistice directe în detrimentul stilurilor, școlilor estetice și curentelor

artistice. În acest fel, stilul baroc, rococo și Louis XV în sculptură au apărut în perioadele totalitariste de autoritate monarhică absolutistă.

Pe de altă parte, asistăm în permanență și la situația inversă: în sistemele sociale în care valoarea politică a *democrației Occidentului* european a dobândit legitimitate deplină se manifestă o retroacțiune (feed-back negativ) a informației sociale de natură antidemocratică cu mentalitate totalitaristă prin mișcările extremei politice drepte de factură naționalist-xenofobă, șovină sau extremei stângi cu orientare totalitarist-comunistă. De la tensiunile interpersonale dintre grupurile parlamentare se ajunge la manifestații de stradă sau chiar la terorisme politico-militare. Tirania valorilor devine astfel expresia adaptării la mediu a informației sistemului biologic sofisticat al indivizilor umani socializați. Conflictului fiecărui tip de valoare socială îi corespunde o contradicție fiziologică între grupurile neuronale ale unor structuri cerebrale, care, la rândul lor, se însoțesc de opoziții ale unor grupuri interdependente de biomolecule din sinapsele celulelor nervoase ale creierului uman. Cu toate acestea, tirania valorilor este dovada sănătății oricărei societăți umane, atunci când nu depășește anumite limite pentru a ajunge la conflicte militare, tot așa cum încălcarea codului penal este o expresie a sănătății unei societăți, cu condiția să nu întrecă o anumită limită statistică: „A pune crima printre fenomenele de sociologie normală înseamnă nu numai a spune că este un fenomen de neînălțurat, deși regretabil, datorat răutății incorrigibile a oamenilor; înseamnă a o afirma ca un factor al sănătății publice, o parte integrantă a oricărei societăți sănătoase.¹⁰

Existența tiraniei valorilor în orice societate, chiar și în cele mai democratice, își poate găsi o explicație în faptul că specia umană a ajuns cea mai puternică, ceea ce a diminuat feed-back-ul negativ necesar adaptării ei la mediul înconjurător, adică a scăzut selecția naturală care să-i asigure prosperitatea biologică și vitalitatea, astfel că în mod spontan au apărut următoarele două fenomene compensatorii:

1. Marile epidemii cu microorganisme rezistente la antibiotice și apariția în ultimele decenii a unor boli infecțioase noi, cu agresivitate ridicată și mortalitate mare, numite de Organizația Mondială a Sănătății „boli infecțioase emergente“: SIDA, encefalopatia spongiformă bovină (boala vacii nebune), febra hemoragică Ebola, sindromul respirator acut febril ș.a.m.d.

¹⁰ Emile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Editura științifică, București, 1974, p.113.

2. Intensificarea spontană, irațională, a tiraniei valorilor prin acțiunea inconștientului colectiv până la limita terorismului mafiot, naționalist, politic și religios, precum și a diferitelor războaie între statele naționale din diferite zone ale globului. În momentul de față, războaiele și forma terorist-militară a tiraniei valorilor pot pune în pericol existența vieții pe planeta Pământ, din cauza proliferării armelor nucleare. Prin urmare, devine necesară globalizarea, asociată cu orientarea tensiunii tiranice a valorilor spre formele nonviolente fizic sub forma confruntărilor pașnice dintre valorile politice, religioase, economice, estetice, sportive ș.a.m.d.

În perioada totalitarismului medieval, subiectul uman era supus în mod exagerat presiunilor sociale exogene ale tuturor tipurilor fundamentale de valori, inclusiv ale celor vitale prin bolile infecto-contagioase care dădeau cea mai mare morbiditate și mortalitate.¹¹ Dimpotrivă, în țările dezvoltate, cu înalt nivel de cultură, în care tirania valorii politice a dispărut pentru a da prioritate caracterului blând, delicat și civilizat al valorii *democrației occidentale*, asistăm la o modificare structurală a patologiei biologice și sociale: locul întâi, deținut anterior de bolile cu caracter exogen (infectios, traumatic, avitaminozic, malnutriție etc.), a fost ocupat de bolile cronice și degenerative (cancere, boli cardiovasculare, de nutriție, psihice, neurologice, de auto-agresiune imunologică etc.), în care determinismul prioritar este endogen, fiind vorba de un teren slăbit din cauza acțiunii unor factori de risc: alimentația abuzivă, sedentarism, abuz de alcool, droguri, libertinaj sexual etc. O mare parte dintre aceste boli se micșorează spontan atunci când intervin condițiile unor tensiuni sociale de maximă intensitate axiologică, cum ar fi catastrofele naturale sau sociale, însă, în această împrejurare, crește în mod compensator frecvența bolilor cu determinism ecologic. Prin urmare, alternanța perioadelor de liniște și relaxare a impulsurilor sociale date de valori, cu perioadele de tensiune tiranică a lor este menită să modifice periodic structura intimă a terenului biopsihic al omului, ceea ce conduce la o vivacitate adaptativă optimă a speciei umane. Această modificare periodică a poziției opușilor în viața valorilor umane o putem considera ca o expresie a ceea ce Nicolae Râmbu numește teodiceea culturii.

Cu toate acestea, în acest început de mileniu trei, s-au creat condițiile ca în viitorul apropiat să se micșoreze tensiunile tiranice ale valorilor: spre

sfârșitul secolului 20 a căzut totalitarismul comunist și a dispărut astfel caracterul mondial bipolar al forțelor politice (democrație–totalitarism), ceea ce face ca mondializarea să se efectueze în numele democrației Occidentului. Aceasta creează riscul ca individualismul excesiv să slăbească terenul biologic al omului în favoarea bolilor cronice și degenerative. O soluție ar fi un program cultural care să cultive prioritatea valorilor spirituale și să micșoreze, pe cât posibil, balansul motivațional descendent spre trebuințele organice prin: proliferarea esteticului sportiv și a unei teologii naturale care să unifice principiile morale comune ale religiilor monoteiste actuale. În caz contrar, există posibilitatea autoreglării spontane a biosferei terestre printr-o catastrofă naturală majoră. Este cunoscut faptul că numeroase catastrofe au existat în istoria planetei Pământ și au avut, de fiecare dată, un impact evolutiv; cu aproape 65 de milioane de ani în urmă, căderea unui asteroid a condus la dispariția dinozaurilor și dezvoltarea ulterioară a mamiferelor din care s-a desprins apoi specia umană; omul modern, sub forma genetică actuală, a apărut în urma unor mutații adaptative survenite cu 72 de mii de ani în urmă, ca urmare a erupției devastatoare a unui supervulcan din insula Toba a arhipelagului Indoneziei.

În ultima vreme, omenirea a conștientizat importanța catastrofelor naturale, astfel că, pe lângă intervenția tradițională a *Comitetului Internațional al Crucii Roșii*, în cadrul O.N.U. s-a înființat *Oficiul de Coordonare a Ajutorului în Dezastre*, iar *Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, știință și Cultură* (UNESCO) a prezentat recent criteriile de evaluare a unor dezastre naturale și calcularea riscului specific pentru fiecare dintre ele.

Un dezastru natural major, care ar fi avut loc în Antichitate sau Evul Mediu, nu ar fi avut consecințele dezastruoase pe care l-ar avea în condițiile prezente ale globalizării, în care specializarea și diversificarea internațională a ramurilor economice a făcut ca fiecare produs finit să fie realizat prin participarea a zeci de întreprinderi industriale din diferite țări, astfel încât nivelul economic al unui stat național este strict dependent de nivelul mondial al energiei și al tehnologiei. Din perioada neolitică și până la sfârșitul Evului Mediu a predominat economia de tip natural, în care toate bunurile materiale necesare satisfacerii tuturor nevoilor vieții erau produse în familie (săpun, lumânări, îmbrăcăminte, hrană, mijloace de aprindere a focului etc.).¹² Prin urmare, un dezastru natural de mari

¹¹ Acest proces are loc și în prezent în țările subdezvoltate din lumea a treia.

¹² Economia de schimb și dezvoltarea pieței de mărfuri s-au manifestat odată cu comerțul și proliferarea meșteșugurilor în timpul ascensiunii burgheziei spre sfârșitul Evului Mediu.

proporții din acele vremuri îndepărtate ar fi lovit predominant populația din zona direct afectată de cataclism, pe când celelalte zone ale globului ar fi avut un efort de adaptare incomparabil mai mic decât în prezent, datorită faptului că economia de tip natural era predominantă și normele ei erau însușite de toți oamenii, fiind perfecționate treptat de-a lungul generațiilor, începând cu perioada preistorică a neoliticului. Un supervulcan sau un asteroid ar produce în prezent o recesiune economică mondială de foarte lungă durată în care s-ar pierde treptat miliarde de oameni. Agresiunea împotriva valorii vitale a oamenilor va deveni tiranică și prelungită în perioada glaciară instituită de norul de praf răspândit în toate straturile atmosferice. Apărarea vitalității va deveni obiectivul major al populației rămase în viață, ceea ce va duce la estomparea temporară a celorlalte valori (estetice, politice, juridice etc.). Oamenii vor fi nevoiți să învețe din propria experiență pentru a edifica o nouă economie de tip natural în care rezultatul muncii să fie destinat exclusiv producătorului; nu se va mai putea locui în blocuri, deoarece încălzirea și electricitatea nu vor mai fi posibile în contextul prăbușirii sistemului mondial al energiei și tehnologiei; nimeni nu va mai cunoaște tehnologiile secolului al XIX-lea, în care un produs finit era realizat într-o singură întreprindere sau prin cooperarea a 2-3 întreprinderi apropiate geografic. Munca intensă și istovitoare, de dimineața și până seara, desfășurată pe un teren agricol, subnutriția, frigul și bolile contagioase vor duce la micșorarea populației de la o generație la alta în timpul perioadei glaciare¹³, care va fi deosebit de intensă în primele sute de ani. Se știe că majoritatea maladiilor actuale sunt boli cronice și degenerative, de factură plurifactorială, în care o cauză importantă o reprezintă predispoziția genetică¹⁴ transmisibilă ereditar. Toată această

moștenire genetică patologică se va reduce: genele predispozante pentru boli psihice, neurologice, cardiovasculare, diabet ș.a.m.d... vor fi eliminate în succesiunea noilor generații postcatastrofă, deoarece purtătorii lor nu vor fi în stare să muncească, alături de cei sănătoși, pentru supraviețuirea grupului uman, iar acesta din urmă nu ar avea posibilitatea materială să se ocupe de ocrotirea bolnavilor cronici, infirmi și a bătrânilor neputincioși, chiar dacă ar dori să o facă. Metodele spartane preconizate de Platon și Aristotel vor reintra în mod spontan în rândul obiceiurilor transmise prin tradiție. Mai târziu, pădurile vor repopula pământul alături de regenerarea treptată a florei și faunei prin mutații adaptative specifice. Modelul cultural creștin își va reintra în drepturi doar atunci când va dispărea agresiunea tiranică a naturii împotriva valorii vitale prin adaptarea oamenilor la noile împrejurări. Condiția fundamentală a procesului adaptativ o va reprezenta potențialitatea enormă a inteligenței emoționale (I.Q.) dată de neocortexul de asociație al emisferei cerebrale dominante. Aceasta constituie instinctul rațiunii ce va permite organizarea experienței prin intermediul semnelor lingvistice, pentru a formula paradigme ale științelor naturii care să asigure progresul tehnologic și apoi o nouă explozie demografică, cu gene mai sănătoase, care se vor dezvolta într-un mediu ecologic îmbunătățit.

Fără îndoială că oamenii se raportează instinctiv-antropomorfic la mediul natural înconjurător. Ei au datoriat morală și religioasă să urmărească binele umanității și să evite răul dat de agresarea tiranică a valorii vitale de către mediul înconjurător. De pildă, dacă ei nu vor reuși să prevină ciocnirea cu un asteroid prin tehnologiile spațiale actuale, cum ar fi o rachetă cu explozibil nuclear, înseamnă că voința lui Dumnezeu de a trăi o nouă tiranie a valorii vitale va dobândi legitimitate.

¹³ În caz de catastrofă prin asteroid sau supervulcan.

¹⁴ O mare parte dintre bolile genetice și plurifactoriale actuale sunt produse prin mutații ale genelor declanșate în perioada embriogenezei sub acțiunea unor agenți cauzali, numiți agenți teratogeni (teratogeneză mutagenă), care sunt reprezentați de numeroși agenți ai civilizației industriale: radiații ionizante penetrante, medicamente, pesticide, diverși poluanți din mediu, aditivi chimici alimentari, gazele din țevile de eșapament etc. De observat că există și o teratogeneză nemutagenă, care lasă gena nemodificată, însă interferează cu un produs metabolic al ei, care generează boli sau malformații congenitale care nu se transmit ereditar.